

РАДОВАН БЕЛИ МАРКОВИЋ

ЗА ДУШУ СВОЈУ СЛОБОДНО ДА ЖИВИ

Колубару и Брда свиђајући, „редом и без ситничарења”, од сваке руке грешника туштина би се нашло, „у селу Ћелијама и понајвише”, а овим светом поносито јоште корачју и они чија се тек крупнија злодејства („...како се наоколо прича и у десетерцу кити”) од јутра до заранака добројати не би могла, али Р. Б. Марковића, мнимог литерату, који је непечатану књигу и спомен нагнутог човека иза себе оставио, у том колу не треба тражити, почем се име његово и није често помињало, „кудли ређе тамо му писанија, осим у утопичне области ако се зађе и о невидимим, понад облака кулама веће се заподене”, кад би му се, каоноти судбини остављеном пустосвату који се изједначити ни са ким не могаше, свекојешта „пришивало” – па и да живот сам, измишљачки хартију мрчећи, из прекосветова својих опсервише.

Човеку је ретко дано за душу своју слободно да живи, а не на узици туђе воље или каквог порока, с тим што Р. Б. Марковићу, мнимом литерати, „сањалачку помиреност” са овог света тугом оспорити нико не могаше, упркос налетне му свадљивости и гневних махова, због многих невоља и спрам књижевства рђавог однашања: механских докоњака подмигивање уследело би и на сами писанија његовог помен, уз гдекоји грч око усана, „као кад се бела длака из брка чупа”, кад би се и шкргут зуба јасно зачуо, уколико се „публично затекне” и емерит-учитељ ћелијански, Сретен, који се „титуларно самопроизвео”, на *расйоложењу* иначе стојећи – „без кондиција, с мизерном платом и без школских дрва”...

Учитељима на *расйоложењу*, душе ваља, баш и није лако, уз знање да и непризнати списатељ на овом свету ослонца тешко налази, примером свиђајући „катастарски стицај” мнимог литерате, Р. Б. Марковића, којему се измакло и место пикетисте („...услужног

субјекта, геометерске кочиће који побија, кулубарске потес-пишталине док се катастришу”), због чега је Р. Б. Марковић, у Павловој механи, претио да ће се са министром непосредно објаснити и читаву ствар у новине дати – пробледелој контрафи Владара једито окренут, пренемоглим гласом domeћући: „Књижевници у историји дубоког трага остављају и на престолу свом и преко гроба седе”, премда решен „инштанцију ипак да спусти и Катастар лајковачки превентивно визитује”, с чим се, кажу, неизбежними Кнезмилојковић, „касирани жандар”, апострофисани пијанац иначе, првим махом „согласио” није, тврдећи да у Колубари и Брдима нема ни три сељака с којима се може људски разговарати, „уколико дође стани-пани око какве међе”...

Али ни отржењен, „од изгладнелости и несна сав превинут”, Р. Б. Марковић катастарске старешине ни „превентивном визитом” склонити не могаше да га у следујућој геометерској кампањи као пикетисту установе, само је притврдио обергеометера Севића, лајковачког Катастра указног началника, тврду решеност: при своме да остане и формалну његову молбу, „као и жалбу ако би следовала”, беспризивно одбије, упркос обелодањеној протекцији с врха средске власти, с тим што до сукоба надлежности није ни дошло, почем се и средска власт канда предомислила, поручујући да се у општинске послове („...овом приликом, а ни иначе”) уплитати неће, тако да се неуслишени пикетиста, очекивану жалбу не улажући, у крајње неприкупљеном појаву, „колубарских јабланова дугим сенкама високи стас свој прикучујући и с невидимим собеседником перипатетишући”, ка Павловој механи („...преким путем, кроза пиштални потес”), крупним корацима у заранке запутио, гредом се заричући („...како су инокосни мотриоци однекуд интуисали”) да се у Лајковац повратити неће, никад, „осим симболично” – главна тамо улица именом његовим ако се назове ...

Уследила је, онда, у Павловој механи нова ламентација, „чим је пристигао и прву ракију с ногу забацио”, окончана загрцнутим изнашањем „неопозиме одлуке”: пред контрафом Владара шилбоком да стоји, истрајно и нетремице, „док из Двора еклер-депеша не стигне, с најформалнијим обећањем о његовом иншталисању за министра колубарске туге”, што је, као домишљај, „стални публикум” акламисано примио, уз „дишкретне” подмиге и од сваке руке савете („...на лајковачко жандарство, у међувремену, кудли више пажње да се обрати и Кнезмилојковић, такав какав јесте, озбиљно да се провери, а и да се извиди: како би се, у крајњем стицају, војска понашала”), приде емерит-учитеља, г. Сретена, одбијени предлог: у Павловој механи скуп овај тајним да се огласи, а сви, „на лицу места који су затечени”, да се закуну и друкчије обавежу, с тим

што је Павле Пети, „ћелијанске механе наследни епоним”, као беспоследично терање шеге ову ствар примајући, подсетио да „неважећу краља Милана контрафу”, на дувару стицајем затечену („...сто година кречило се није”), нико не „бреније”, одавно, почем се зна који Владар апанажу тече, што је и Кнезмилојковић одсеком потврдио, domeћући да се то и у школи научити може, при чему је мнимог литерату, Р. Б. Марковића, „каоноти оседланог коња”, иза потиљаче крепко потапшао, на шта је овај видно поклецнуо и недопијену ракију низа се пролио, али „касираног жандара” овај „инсулт” понукао није: проливену ракију „кавалџерски да репетише”, премда је удесио, кажу, да емерит-учитељ, г. Сретен, с мнимим литератом, око „чреде” кавгу заподене: – „брез догледимог решења: нову туру на свој трошак, од њих двојице, који ће узети”...

Анегдотичности којекаквих, у којима ћелијански мними литерата механски и друкчије фигурише, јоште би се, овим добом, прикупити могло („...као што би и шумски његов екскурс ваљало истражити, сиреч: с четницима или с партизанима течајем рата да ли се сусретао”), премда се не треба задуго прерачунавати пре но што се закључи да речене анегдотичности, из међуратног раздобља главнином потичући, овог писца наводно књижество и поборавањени му лик само осенчују, остајући са његовом тамо душом „брез споразума”, као што би и *Лимунација у Ђелијама*, „насуво разглашени а непечатани роман”, ако се у архиву ваљевског деташмана тајне полиције икада пронађе и белог дана укоричен потом угледа, „ћакнутост Ауктора, содржајем својим, само доказивао”, ове ствари ћелијанско свиђање за добро ако би се примило, „меште мнимог литерате залудачење таки да се протоколише и клица му се назначи”, али ни тако штогод, према досолицама Гимназије ваљевске некојих професора („...у новинама који се под туђим, можебити измишљеним именима некоћ оглашаваху”), на уштрб пишчевог позиционисања не би морало ићи, као што се ни махови давати не могу онима који би да се Р. Б. Марковићу самородност и надареност на невиђено признају, „почем је нагнутих литерата ионако у великом броју, с готовим књигама, какве год да јесу иначе, утуцима тријажне критике пропраћеним, па и гдекојом лаудацијом – уз знање како Р. Б. Марковића ништа од поменутог пасирало није, ни у једном стицају, нити се, скорих дана, за тако штогод прилике изглеђују”...

Тако су, отприлике, „ћелијанског самозванца”, Р. Б. Марковића, књижевне ствари свиђане, дочим се о њему, самом („...неснађеном и најпослед погубљеном, као мала и за живот неспособна држава у историји штоно се погуби”), пронашаху гласи да је одавно променио светом, „за ваљевске новине и нота је о томе спремањена”,

али званичне потврде не бејаше, нити с које год стране абера, с тим што се у Павловој механи, „тужни стицај свиђајући”, на три колоне „стални публицум” поцепао: једни су тврдили да је Р. Б. Марковић у Белом Ваљеу пресвиснуо („...у парку од зиме, има томе пуна година, еда би пред зору, без попа и крста, сохрањен био, украј гробља, гдено сохрањују оне за које је боље да се не зна ни да су живели”), о чему се власт званично изјаснила није... Супроћ првима, други утврдо бејаху да би се и дојакошње мнимог литерате живовање као акт пуке учтивости свидети могло, како се отпрве не би познало „да је смрт своју, каоноти матурант екскурзију, с пундравцима у гузици чекао”, уз примећење да је емерит-учитељ, г. Сретен, доста учинио да се управо овог, доиста необичног мњења оретки заступатељи расудљиво искажу... Трећи су пак кајно поискавали да упокојеном литерати, „првим свечаником”, село звона плати и у молитви помена, почем лопов био није („...осим ако се временом друкчије не покаже”), књижество његово притом баш и не потржући, „јербо му је писање гоњење навукло: меште у више чиновнике указно да га опрделе, они њему ни гратис-амбуланцију не даваху, што су и комунисте у практику канда узеле”, па се и од звона, најпосле, акламисано одустало, „почем се вајном писцу ионако гроба не знађаше, а не знађаше се, право рећи, ни да ли је умро, „заувек и неопозимо”, или се из живота тактички само повукао, док не мине главнина овог што нас је застало” – што бејаше механције ћелијанског, Павла Петог, одважни „цузаменфасунг” дугог о Р. Б. Марковићу већања – „без икаквог решења, уз механски трошак кудли већи од парастосних звона дуплованог коштања”...

А приче тамо ћелијанске збркане бејаху, веома, крај с почетком тешко им се срађаше и поретка у том плетиву увардати се не могаше, па је и Р. Б. Марковић, мними литерата, у истој причи као неко други изгледао, кад год да би, „течајем приповедања”, поменут био, на различним се местима истим махом затичући, али Ћелијанци нису зазирали од могућства да их „питањима из публице притискају”, почем у Павловој механи сами себи стајаху на расположењу, никог не „бендајући”, осим емерит-учитеља, г. Сретена, од којег, „већ због писмености његове”, унеколико и презаху, „поготово откако су комунисте дизгине узели и апсане настали пунити”, а донекле и од Кнезмилојковића, иако је овај у служби грдно пофалио и каријерно се стога онемогућио: меште г. Путника, ћелијанске циглане калп-утемељитеља, арештујући некојег, „с воза сивавшег”, Универзе београдске раздешеног добротвора, са Ј. Скерлићем и Б. Петронијевићем, тамнавским филозофом, познат који је био, што се „до у длаку” поновило и Милићу Пепићу, поратном милицају, којему се некоји регалијама искићени чича као г. Путник

усред дана привидео, али Милића Пепића размилицајчили због тога нису, „само су му село Ћелије секторски определили, колико да се не позна како друга Пепића низ воду пуштају”, дочим се Кнез-милојковићева у служби брљотина, „због предратности своје”, као препорука и на формалним зборовима новим добом канда узимаше, поготово откако се у Ћелијама „атресовао” – прво код некоје Врбићке, „беле удовице, школског фамулуса која је замењивала”, после и у Павловој механи, позиционишући се иза келнераја – „вересијској табли ублизу, каоноти у гнезду совуљага” ...

У реченим забун-причама, поред мнимог литерате, Р. Б. Марковића („...кудли чешће књижевства тамо његовог”) и Путникова батал-циглана („...неизбежимо, ако ћемо по истини!”) помињана бејаше, „позадински” фигуришући, додуше, више као маја с помоћ које се о црнотравским тамо мраморницима, Чаславу и Кориши, замеће глагоље, сиреч: изумевање о близне браће наводном вазнесењу – за „предметну циглану” димњак чим су привршили... Тим следством, у механској разбрујалости, ни г. Путника с језика не сметаху, иако под заклетвом нико не могадијаше рећи икада да га је видео („...разговора би управо о томе морало бити”), уз знање да јоште жива, премда временом осегла бејаше и ћелијанска надежда да ће се г. Путник ипак појавити, „у животу уколико се нахађа, што би и за Р. Б. Марковића, мнимог литерату, пуном мером важило”, рачунајући да ће, у таквом стицају, са обојицом објашњење нужно уследити – „у одвојеним аудицијама, разуме се”...

Лако је било, уопште узев, мнимог литерате „брез читања” опорочено књижество, у Павлове механе „калп-парлаторији”, испреплетати са оним што се о г. Путнику и његовом тамо предузећу „позитивно знало”, domeћући којешта и „пресољавајући”, али шнур би однео онај ко би „предметне ствари” основу и потку тек интуисао, из ћелијанског жучљивог глагоља, па да се, после, у потпуности својој, истина докучи – „мусеумских учењака оном мајсторијом: с помоћ јединцате крчаг-рбине, у изору каква се кадшто нахађа, царске палате читав уређај да се позна”.

А Колубаре и Брдâ „пореске главе”, имућнијег стања Ћелијанци обашка, а и они којино су, изборном потребом, „у такозвани народ великодушно убрајани”, баш и не упираху да се око „батал-циглане” замешатељство на чисто изведе, нити је са својим свиђањима пред „ширу публику” раде воље ико излазио. Павлову механу правилом заобилазећи, ћутали су као у туђини невољена створења, осим ако би когод, оцењујући како дугог отпора гагричавом запиткивању не може давати, сажето исказао мњење своје свету намењено: „Циглана као циглана је ствар државних рачуна, доклен не ради никога и не жуља”, понадан да му г. Путник („...свако

му добро желећи, иначе”) гост за ручком бити неће, „а не дао Бог ни некоје тројне комесије”...

У таквом поретку ствари, о „народном одисају”, уколико би се с г. Путником и свидели рачуни, ни говора не могадијаше бити, о чему се у Павловој механи, пре и после рата, дуга већа често заметаху. „Новој власти приклоњени субјекти”, наима, они који су саме циглане, „све са димњаком”, потпуну касацију поглéдали („...у по гласа проносећи како је изредно високи тај димњак као ноти репер за швапску артиљерију позиционисан и да би велеиздаје трагови до самог Престола довели”), одсеком се супрођаваху заступатељима мњења како би димњак неочебрснут ваљало сачувати: за стицај да се у будућем добу циглана у дејство ипак стави, а да одбрану села по боковима треба појачати, ако би Швабе, Бугарима потпомогнуте, „јопет удариле”, при чему су и близну браћу, Часлава и Коришу, црнотравске мраморнике, са супрођених страна притворни субјекти („...углавивши у тој ствари слогу”) шпијонски петљали, њихово нетраг-ишчезнуће с „бечким концоларијама” у везу притом доводећи, еда би се, најпоследње, близна двојица, Часлав и Кориша, „као шпиони промашивши дејство”, у ћелијанском глагољу расплинули – пред поноћ, „кад ракија у сваком и иначе заљуља бугију”...

Кроза акта многоразна и написе посвуда разасуте, Путникове циглане историју пратећи („...и пред одацијом, у Архиву ваљевском, шешир свој до земље скидајући”), емерит-учитељ, г. Сретен, увардати не могаше: за толику на неместу циглану дозволу ко је израдио и министра склонио да тако штогод потпише, „не знајући ни да ли село Ћелије на мапи постојава”, или је све унапред удешено, с „партаичним рачуном” и планом да се на г. Путника, „персону можебити измишљену”, сав терет свали – ћелијанско предузеће „у банкрот-чабру” неизбежимо кад се нађе... А и других, Путниковој циглани посвећених историста колицина бејаше, самоучки наметних и међу се завађених особењака, „минулих времена и рушевних кула заточника”, с којима су се Архива ваљевског блазирано практиканти безочно спрдали, с тим што су једино од емерит-учитеља, Сретена, узели реч: да их заборавити неће – у Академији столицу ако му понуде...

Причало се, после, како емерит-учитељ, г. Сретен („...због протисли прекустурен и с невралгијом у глави, као ноти измождени некоји светитељ”), до поднева акта разноси, „неплаћеног одацију изигравајући”, а од поднева антишамбрише, еда би код г. Митра Карајовића, Архива ваљевског несменљивог управитеља, испословао у „забрањене кутије” личног увида, понадан да би се у њима и понешто од важности затећи могло, „Села Ћелија исправна

истиорија како би се употпунила”, поготово кад се рашчуло да су и ваљевске Луде куће секунд-хартије („...камералије, углавном, приде анамнезиси мнозине *укућана*, међу које и Р. Б. Марковић, мними литерата, својим добом *убрајан* бејаше”) у сигнат-кутије по реду сложене и „у најдоње подруме, через прописаног одлежавња, од јако похрањене”...

А г. Сретену, истористи ћелијанском и учитељског звања самозваном емеритусу („...којему се присниваше како је он, лично, последњи у шанцу истуреном наспрам заборава, не признавајући у тој ствари никоме заслуге и хвалећи се, приде, како војену, с наредничким еполетама униформу јоште може да обуче”), не бејаше толико стало да *Лимунација у Ћелијама*, мнимог литерате роман, „укоричен на свет *изађе*”, колико да извикани рукопис први прочита, како би утук на време приуготовио („...уколико се нађе да и он, сам, персоном својом или друкчије, у том роману фигурише”), уверен да се *Села Ћелија исправна истиорија* једино у опсегу његових свиђања написати може, а не према опјањених литерата домишљајима... Али прошлости ћелијанске свидилац, „са сваке стране прогорели разучитељ”, у вигове ваљевске заплетен и идејом својом засужњен приде („...исцрпевши сва дипломатична средства, ако измећарско снисхођавање у дипломатични кодицил спада”) ни корака напред учинио није, на доиста ниске гране, према запамћењима архивских практиканата, почесто падајући, да би му, најпосле, „ходничким препадом”, на потпис уручили одавно спремљену забрану – односећи се на „приступ лудничким хартијама”, у маси, о којима чак ни преговоре није успео да отвори, нити пак о Путниковој циглани документе да спомене, камоли г. Митра Карајовића, Архива ваљевског намћор-управитеља, да би склонио за прећутно одобрење: кутије са особитом грађом, „најпрви он”, преда се да узме – „као села Ћелија дејствени историста”.

Не зна се, право рећи, ни како замишљена бејаше *Села Ћелија исправна истиорија*, понад које се емерит-учитељ, Сретен, толико паштио („...грдном се трошку, Бог и душа, притом излажући”), ни да ли је каква год, ма и неисправна историја раније спомињана, а одговора не бејаше ни на питање: да ли ће се и ноћничке, у Павловој механи булазни, као *Ѓрадиво*, у појам узимати, почем је примећено да је ћелијански историста и од таквог глагоља понешто кришом записивао, премда више за полицаје, кажу, негли за историју – у чему и „касирани жандар”, Кнезмилојковић, живо му секундоваше, „као полицајно осентани добронамерник”...

У замишљају оних који су о стварима науке и књижевства штогод и начули, „а у селу Ћелијама једва да би се и нашао од таквих понеко”, сама се историја упоређиваше са неком врстом,

књижевно удешеног, Касационог суда – за поновно извиђање кривица и заслуга, „еда би се свакоме, без могућства апелације, по правди одрезало”, дочим све оно што се, „са историјом и без историје”, међу упуштене ствари могадијаше одмах сврстати („...Путникова циглана, примером, или мнимог литерате затурена писанија”) Ћелијанаца се, „изван залуд-приче”, готово и не тицаше, приде „усађени им осећај”: да ће глава сваког заболети, „уз несаницу и у груд’ма прободе, уколико сазна више негли што што је и без историје знао”.

Ћелијанци су, канда, сматрали да с пропалим предузећем замрслица нераспетљана и довека може остати, а и ако би се распетљала – „само би прича покварена и докончана била”... С те стране и „аукторитет” емерит-учитеља, г. Сретена, поткопан бејаше, почем се подозревало да власт планове, с цигланом у вези, у потаји одавно припрема – на сваку писанију, „предметне ствари” која би се тицала, својим начином упливишући, „можебити и преко Кнезмилојковића”, с тим што ни иначе нико не би пристао да му „неутврђени историста”, немирног погледа докоњак („...без ичега за похвалу, кога је и сопствено пцето једаред изуједало, наредничкој униформи петокраке звезде присталост док је испробавао”), упрошћено све удроби и којешта корсем објашњава.

А Путникова пак циглана сваку је опадачку и друкчију навалу ћелијанску издржала („...не баш у првотном состојанију, движиме оправе што би се тицало”), почем јој изредно високи димњак, у панорами и у причама, достојанство кроз године зајемчаваше, премда компромитована, због тог димњака, у војеном смислу бејаше, што је засметало да се лагуми њезини за муницијско слагалиште установе („...о чему су се знаци неблаговољења из Ћенералштаба и отпре указивали”), с тим што би се о томе, „па и о војеном фигурисању цивилног предузећа уопште”, према емерит-учитеља, Сретена, „историчним свиђањима”, тек нагађати могло – „зарад стратегијске тајности и прећутне увиђавности спрам околних држава, великих сила поготово, а и прости сабљаши томе су се јамачно супроћавали, услед чега је и застој у ратној спреми настао, што у данашњици ваља поправити”... Е, сад, да ли је сва муниција испуцана или је новијег доба официрство налазило да се, скорих година, за нови рат окуражити нико неће, тек Путникова је циглана као војени дештинат и надаље изостављана, премда се, тога ради, није пољуљало милитарно навијених Ћелијанаца утврђено мњење: „у рату ће све на своје доћи, кад ће и велеиздаја, с цигланом и димњаком њезиним у вези, неизбежимо доказана бити”...

Говорило се, такође, да су црнотравски близни мраморници, Часлав и Кориша, никог не питајући, „за црвени барјак тулајку сврх

реченог димњака иншталисали, за стицај раденичке буне и узимања власти притом”, али Ћелијанци се нису око ове ствари баш заузимали, чак ни о унутарњим, кроз димњак оним мердевинама правог појма једва да имађаху, нити је кога, право рећи, уопште и бастало лично да извиђа: има ли, горе, какве тулајке или нема и да ли је, уколико доиста постоји, „на правом месту исправно углављена”...

Ни комунисте се, зачудо, око речене тулајке заузимали нису („...говело им баш и није приватну циглану, такву какве јесте, својим тамо барјаком да апострофишу”), нити пак нагађања бејаше о мнимог литерате „спрам луде висине предметног димњака” личном одношају, премда би се за извесно узети могло да је Р. Б. Марковић за црвени барјак наклоност својим веком гајио, „а и с висине на овај свет и иначе је погледао”, о чему посведочије и запамћено му мњење: „Видимог света траљавост убија веру да се на гуравој овој земљи икако може опстајати”, чему ваља прикучити и његову, песничким начином исказивану надежду: душеме своје и јастуке уштрбима облака да ће гунтати – у кули-небесници икада ако се скући и угодно раскомоти...

А о опседнутости висинама ако је говора, свидети би, можебити, ваљало не колубарских несмајника басме, с ону страну разума, углавном, но „побочне гласе различно шпанованих субјеката”, око оделитог астала у Павловој механи, који на овај свет и сами с висока гледаху, сиреч: сумњу тамо њихову да се у мнимог литерате затуреним хартијама нахађа и о близним мраморницима, „јоште непрепојашеним светитељима”, тропарно канда слово, особити запис који, сам по себи, част пропалог предузећа, Путникове циглане, не спасава, али Часлава и Коришу, близну браћу, подно Божјег престола свакако позиционише, почем су се поменути двојица, „за вршење димњака признатих вештака”, према ћелијанским глагољима, у небесо и иначе вазнели, неопажени од наставајућег палира („...црн капут и цилиндар и по жаропеку који је носио”), с тим што ни зараду своју узели нису („...да ли су је узети уопште и могли?”), убенећено познавши („...тек горе, на висини недоступној”) како исправног пута, доли у небесо, на ствари и нема – што је уследило, како се нагађаше, чим су им се очи отвориле понад ојађене земље и сасакнуле Колубаре, „чије се име све чешће кроз зубе изговараше”, коју би, према мњењу емерит-учитеља, Сретена, „сваки разборит и словесан човек кудли друкчијим током кроз свет и историју напутио, а не овуда: кроз парложни потес ћелијански”...

Близна браћа, Часлав и Кориша, спечених и мрких лица бејаху, као у ћумурџија, кажу, али меких очију „субјеката који и будни сањају”, а и ходали су наоко трапаво: „увис гледајући”, што се, према ћелијанским свиђањима, узимаше не толико као одлика на

питомину несвикнутих људи колико као „зацепка” која сваком занату неизбежимо принадежи, почем димњака зидање и сам поглед друкчије, више ка небу „навија”, чему се и корак временом примерава, одвајајући од корака простих сељака који низ нос до века гредом гледају – „уплашени да им се трн у пету не зашине, или у тустом блату опанци да им не остану”...

Причало се („...испод гласа увек, шифрисано већма”) да су црнотравски ови вештаци здраве дукате ћемерили, „мимо кодицила мраморничке тајфе послове погађајући”, с тим што рђав утисак чињаше и оделитост њихова („...како у послу и јелу, тако и у дружби, а и у друге у људске рачуне као да нису улазили”), уз знање да и осетног подозрења спрам њих бејаше: „упола Бугарима их подразумеваху”, премда се нико отворено о томе изјавио није, нити је у Павловој механи кроз шалу штогод заподевано, осим што је запамћено емерит-учитеља, Сретена, јетко примећење: „Ми нисмо у стању ни да срушимо оно што они могу да сазидају”...

Проносило се, такође, да су, „инатљиво чувајући са шефтелијом лојзје, у непомен-селу тамо њином”, остале њиве будзашто распродали и у измећарке матер своју најпослед отерали. Отуда им, према ћелијанским „толмачењима”, скомрак невидовни: дукате како би намакли и окрилатили пусту жељу: сопствену баштину да прекупе – „у вилајету гласа еда би повратили”...

„Доклен сам у цивили, ништа се о њима сазнати неће”, вајкаше се, кажу, „касирани жандар”, Кнезмилојковић, у Павловој механи вечити дужник, подјарујући оне који ни иначе не бејашу с раскида да се Путникова циглана прописно претражи („...андетал, као од вашака дете кад се биска, како би се, за времена, некаквога трага похватало”), мислећи више о могућству да „близне браће здрави дукати” из закутка некојег просину негли на „друкчију корпусделиктију” од помоћи која би била, „еда се пунктум на жалосни стицај тури”, сиреч: у акта пошаље полицајни фасцикул о судбини изрганих мраморника, Часлава и Корише („...којино су, аколи се прими Р. Б. Марковића, мнимог литерате, наводно свиђање, последњи оцак управ овде, у Ћелијама, површили и оностранско лојзје одавно за свој рачун реде, из пушака се мећући око тамо у небесу оне шефтелије, док им се, некојим начином, не каже да са Светим Илијом не ваља се натпуцавати, што ће и драгом Богу брзо додијати”), али и најкуражнијима би се, по дану, Путникова циглана од овог света одвраћеном учинила, „приде што би се некима и причуло да однекуд јоште рева осамарено близне браће магаре”, па се саставити не могаху ни двојица који би при синоћној речи остали, нити би оног Кнезмилојковића наум ико спомињао, осим Павла Петог, уз резигнисано одмахивање руком – не као

понад одбијене апелације, ни при поништавању механског дуга, већ као што се „поништени човек без речи публично описује”...

Али Р. Б. Марковићу, мнимом литерати, канда није успевало „вишим правцем”, супроћ Кнезмилојковићу, ниједног Ђелијанца да напути, дочим су Богдан и Јован, два жандара, читаво село, како се прича, у запту и у опадачкој потолини некоћ обдржавали, да би и један, „кондуитно ровашени, без икакве спреме милицај”, Милић Пепић, за исте послове од јако достајао („...једаред у недељи у Ђелије ако се накриви, комунисте откад су заступили”), премда се, према Павла Петог механцијском рачуну, „без Пепића као и с Пепићем могло, почем Ђелијанци једни друге низ лојтру снимљују”, можебити и уз „побочни асистенц” помињаног Кнезмилојковића („...којему су и фланел гаће с поткошуљом и иначе магацински опредељене, а у рабошу им и емерит-учитељ, Сретен, канда бејаше, као инокосни историста, радикал-кортеш некоћ, свикнут окове да носи и кад је на слободи”), с тим што полицајне и књижевне ствари за поређење баш и нису, али се, управо у таквом свиђању, за готову истину могоше узети да је Р. Б. Марковић пофалио не што је слабо писмене, па и сасвим безграмотне Ђелијанце „познаију књижества” неприведене оставио, већ што се на Путникове циглане изредном димњаку, попут Светог Алемпија, столпнички узвисио није („...опјањен, или утрезно”) и тиме осигурао право, „које у земљи Србији сваки забележени лудак иначе ужива”, да у лице сваком, „без увијања, истину одозгор каже: Шта је и како је – доле, у селу Ђелијама и у Колубари славној, обашка у свету сам поредак, с толике висине, какав му се лично учињава”...

Ни бројао нико није, све су прилике, нити марио, колико су близна браћа, Часлав и Кориша, цигала послагали, ћелијански димњак зидајући, али и „без бројања” могадијаше се познати да је трошак поприличан био, почем од беле земље те цигле бејажу, словом П („...од Путник”) монограмисане, због чега су их и покој-циглама кадшто називали. Ватросталног „гланца”, а и додатно лагиране, поменуће цигле, „каквима су и цркве зидане”, по наруџбини су „сечене” у г. Спасојевића опекарници, обреновачкој испостави иначе пречанског предузећа – заснованог по угледу на чувену Жолнај-фабрику, у којој су, кажу, шумук-цигле и за теразијско „Москва Хотела” прочеље некоћ банкетисане.

Не знађаше се, уза све, ни да ли су по бољим обичајима и по закону свршене између г. Путника и г. Спасојевића новчане ствари, „читав посао велике је издатке морао повући”, али се знађаше да опекарница обреновачка као банкрот-предузеће и сама оглашена бејаше, иако се причало како је г. Спасојевић на господску реч мало полагао, у друкчија се јемства поуздавајући, као и да од овог

пословног начала, ни у даном стицају, одступио нипошто не би, осим ако би, претпоставком, не г. Путник, „брез топова и муниције војени незнајша”, него истог презимена славни Војевода небрањени Обреновац војском заколио и са Саве, мониторима, опекарницу његову на нишан узео...

Пронађено је и доказано, кажу, од римских царева болесну јетру који је имао, а који је пак сматрао да је сваки поданик његов постојећег стања заклету противник („...не увиђајући да би, фаталним одлучивањем опасних од оних који су мање опасни, пуста земља читаво царство временом постало”), само се ћелијанске циглане прави титулар пронаћи не могаше, „нити г. Путник у телесној супстанцији познати”, као да се све догађало изван јестаства и историје („...којој су појединци слепо веровали, међу њима и субјекти, попут емерит-учитеља, Сретена, који ни у Бога веровали нису”), премда се, „на прилику под супретом жишке”, за ову ствар знатижељност и на службеној инштанцији задуго обдржавала, па се тако и случити могло да, меште г. Путника, недужна човека, на штацији лајковачкој, по трећи пут арештују – „месечарског лика некојег потукача”, недара пуних плеханих таћири из убожјачких свратишта, који се, према сопственом признању, са смрћу својом давно споразумео: сам да изабере место где ће земља да му буде лака, напоменувши, приликом саслушања, како се управ стога и учињава да путовање његово тумарању наличи, али се лајковачко милицајство, ни тада, дозвољало није: како би, за разлику од тобожњег, „прави г. Путник”, о некаквом споразуму ако је говора, од своје тамо смрти начисто ослобођен морао бити, еда би им важеће исправе лично показао, уколико се људски век у појмљивим границама уопште свиђа...

Недоумевајући, према ћелијанским запамћењима, да ли за близном браћом, Чаславом и Коришом, до наврх димњака сустопно да се упути („...па и за сенима тамо њиховим, кроза прву небеску капију, макар”) или друкчије отварање карата да сачека, мними литерата, Р. Б. Марковић, проиграо је и прилику да о небеским висинама сневање своје на јави публично презентира („...с места на којем ниједан Ћелијанац пре њега био није, а ни бити неће, ако би се о куражи ћелијанској исправно просуђивало”), али човеку је ретко дано за душу своју слободно да живи, тако и мними литерата, Р. Б. Марковић („...уколико се за добро прими емерит-учитеља, Сретена, злобно примећење”) ни са пивског бурета „овог света клету продол” својим веком погледао није, камо с висине описаног димњака небеске конаке да је опсервисао – прелешћен, можебити, мишљу да би се и у црквени календаријум, „каквим гвинтом”,

анпласовати могао, за почетак: „уз некојег светитеља којему се баш и не прикађује”...

Уза све, мними литерата, Р. Б. Марковић („...оставимо ли по страни емерит-учитеља, Сретена, ненавист и његову недочету *Села Ћелија исправну историју*”), животом својим запетљаним, ни у колубарској усмености, „у очекиваном габариту”, анпласовао се није („...право рећи: ни колико близне браће, Часлава и Корише, остављени онај магарац”), осим као „непечатане књиге ауктор”, па и колубарске туге неименовани министар, „погубљени субјект заправо”, који се веком потајно залагиваше: како ће лајковачки новијег доба општинари, „с књижеством српским кад се проосећају”, кворум саставити и решити да му име, „с нескраћеним презименом”, по плаветним таблама, главном улицом исписано буде – не познавши како ће се то десити, „ако се уопште и деси”, у варошки јоште недозваном транзит-насељу („...с приземљушама од сопствених прагова канда устукнулих”), какав ће сам Лајковац зајамачно навек затрајати, штоно ће му се доцкан казати – уколико би се, Бога домоливши, на овај свет кроз сто година повратио, када би наморан био, „аколи драги Бог и житеља лајковачких жеље услишује”, кљусе некакво, или напред помињаног магарца, „старинским начином”, наопако да узјаши и *својом* се улицом тако прошпацира, убоге дућанце гредом опсервишући, пусту штацију, изван железничког шематизма у међувремљу оставшу („...через укидања чувене, узаног колосека пруге”), као и јоште неосликану цркву, „дуварова јако провлажених”, спрам чијег би крстоносног торња батал-цигане димњак отрежњујуће угланцан и недосежимо висок сваком изгледао.